

YANGI KONSTITUTSIYA –DEMOKRATIK YANGILANISHLAR POYDEVORI

Kadirova Dildora Sabirdjanovna

FarPi “Ijtimoiy fanlar va sport” kafedrası katta o‘qituvchisi

Annotatsiya Ushbu maqolada muallif O‘zbekiston Respublikasida yangi qabul qilinayotgan konstitutsiyasining moddalari tahlili va milliy qadriyatlarimiz adolatli fuqarolik jamiyati ijtimoiy davlat qurish, yangi konstitutsiyaning asosiy yo‘nalishi milliy qadriyatlarimiz adolatli fuqarolik jamiyati sari yo‘l ochib berishi va ijtimoiy davlat qurish, yangi konstitutsiyadan ko‘zlangan asosiy maqsad insonni va uning hayotini e‘zozlash kerakligini, inson va uning hayoti erkinligi shani intellektual huquqi, qadr qimmatı hamda boshqa daxlsiz huquqlari oliy qadriyat hisoblanishini ochib berishga bag‘ishlanadi.

Abstract In this article, the author analyzes the articles of the newly adopted constitution of the Republic of Uzbekistan and our national values, building a just civil society, social state, the main direction of the new constitution is that our national values pave the way to a just civil society and building a social state, the new constitution envisages the main goal is to reveal that the human being and his life should be respected, that the intellectual right, dignity and other inalienable rights of a person and his freedom of life are considered the highest value.

Annotasiya В данной статье автор анализирует статьи вновь принятой конституции Республики Узбекистан и наши национальные ценности, построение справедливого гражданского общества, социального государства, главное направление новой конституции в том, что наши национальные ценности прокладывают путь к справедливому гражданскому обществу и строительству социального государства, новая конституция предусматривает, что главной целью является раскрытие того, что человек и его жизнь должны уважаться, что интеллектуальное право, достоинство и другие неотъемлемые права человека и его свобода жизни считаются высшей ценностью.

Kalit so‘zlar: Konstitutsiya ijtimoiy jamiyat qadir qimmat, intellektual huquq, burch, erkinlik, qonun, referendum, inson qadri, modda, milliy qadriyat, diniy erkinlik.

Ключевые слова: Конституция так же ценна, как и социальное общество, интеллектуальное право, долг, свобода, закон, референдум, человеческая ценность, субстанция, национальная ценность, религиозная свобода.

Key words: Constitution is as valuable as social society, intellectual right, duty, freedom, law, referendum, human value, substance, national value, religious freedom.

KIRISH

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining g‘oyasi, maqsadi, ruhi - har bir qoidasi inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi, asrlar mobaynida shakllangan demokratik qadriyatlar, milliy davlatchilik, shuningdek, bir necha ming yillardan buyon avloddan avlodga meros bo‘lib kelayotgan o‘zbekona va sharqona davlatni idora etish hamda xalq bilan bamaslahat siyosat olib borish an‘analarini o‘zida to‘la mujassamlashtirgan. Prezidentimizning “Hammamizni tarbiyalagan, voyaga yetkazgan - shu xalq. Barchamizga tuz-nasiba bergan ham - shu xalq. Bizga ishonch bildirgan, rahbar qilib saylagan ham aynan shu xalq. Shunday ekan, biz birinchi navbatda kim bilan muloqot qilishimiz kerak - odamlarimiz bilan. Kim bilan bamaslahat ish tutishimiz kerak - avvalo xalqimiz bilan. Shunda xalqimiz bizdan rozi bo‘ladi. Xalq rozi bo‘lsa, ishimizda unum va baraka bo‘ladi. Xalq bizdan rozi bo‘lsa, Yaratgan ham bizdan rozi bo‘ladi” [1], degan fikrlari xalq bilan bamaslahat siyosat olib borish an‘analari davom etayotganligining amaliy isbotidir. Yangi O‘zbekiston Yangi Konstitutsiyasining qabul qilinishi milliy qadriyatlarimizni adolatli ijtimoiy jamiyat, inson qadir qimmatini va intellektual huquqlarini himoya qiladigan va qo‘llab quvvatlaydigan jamiyat qurish yo‘llarini belgilab beradi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

O‘zbekistonning yangi Konstitutsiyasi huquqiy tizimimizda ijobiy yangilanishlar, fuqarolarga ko‘dan ko‘p yengilliklar va ularning huquqlarini izchil himoya qiladigan shu jumladan bir necha yillardan buyon dolzarb muammolardan biri hisoblanib kelayotgan shaxsning intellektual huquqiy daxlsizligini taminlaydi (Yangilan Konstitutsiyaning 31-moddasi). Bugungi yangilanayotgan O‘zbekistonda bu moddaning konstitutsiga kiritilishi insonlarning yashash erkinligining kafolatlaridan biri desak adashmagan bo‘lamiz. Taniqli fizik olim Albert Eynshteyn “Konstitutsiyaning kuchi butunlay har bir fuqaroning uni himoya qilishga qat’iyat bilan intilishidadir. Konstitutsiyaviy huquqlar har bir fuqaro ushbu himoyaga hissa qo‘shishni o‘z burchi deb bilsagina himoya qilinadi” [2], deb Konstitutsiya kuchi haqida o‘z fikrlarini bildirgan. Amerikalik huquqshunos, AQSh Oliy sudining uzoq yillar a’zosi bo‘lgan Oliver Vendell Xolms “Konstitutsiyalar nazariyalarni qo‘llab-quvvatlash uchun emas, balki amaliy va moddiy huquqparni saqlash uchun mo‘ljallangan, deb ta’kidlaydi. Amerikalik huquqshunos va siyosatchi Edvard Mur Kennedi esa “Konstitutsiya nafaqat biz bilan hamohang bo‘lgan qarashlarni himoya qiladi, u shuningdek, biz norozi bo‘lgan qarashlarni ham himoya qiladi”, deya qiziqarli fikrlarini aytib o‘tgan.

Akademik, yuridik fanlar doktori, professor A. Saidov “Konstitutsiya muhim siyosiy-huquqiy hujjat sifatida kishilik sivilizatsiyasining yutug‘i, umuminsoniy qadriyat va demokratik taraqqiyotning yuridik asosidir”, “Konstitutsiya bu dogma emas, u harakat uchun dastur bo‘lishi kerak”, “Konstitutsiya huquqiy bilimlarning alifbosidir”, degan chuqur huquqiy-falsafiy fikrlarni bayon etgan holda, mamlakatimiz Konstitutsiyasini o‘rganish va bilish, unga rioya qilish va Asosiy qonunimiz bilan faxrlanishni albatta zarur, deb hisoblaydi. Yangilangan Konstitutsiyaning muqaddimasida O‘zbekistonning yagona xalqi: inson huquq va erkinliklariga, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga, davlat suvereniteti prinsiplariga sodiqligimizni tantanali

ravishda e‘lon qilib, demokratiya, erkinlik va tenglik, ijtimoiy adolat va birdamlik g‘oyalariga sadoqatimizni namoyon qilib, inson, uning hayoti, erkinligi, sha‘ni va qadr-qimmatini oliy qadriyat hisoblanadigan insonparvar demokratik davlatni, ochiq va adolatli jamiyatni barpo etish borasida hozirgi va kelajak avlodlar oldidagi yuksak mas‘uliyatimizni anglagan holda, davlatchiligimiz rivojining uch ming yildan ziyod tarixiy tajribasiga, shuningdek jahon sivilizatsiyasiga beqiyos hissa qo‘shgan buyuk ajdodlarimizning ilmiy, madaniy va ma‘naviy merosiga tayanib, mamlakatimizning bebaho tabiiy boyliklarini ko‘paytirishga hamda hozirgi va kelajak avlodlar uchun asrab-avaylashga hamda atrof-muhit musaffoligini saqlashga astoydil ahd qilib, xalqaro huquqning umume‘tirof etilgan prinsip va normalariga asoslangan holda, O‘zbekistonning jahon hamjamiyati, eng avvalo, qo‘shni davlatlar bilan do‘stona munosabatlarini hamkorlik, o‘zaro qo‘llab-quvvatlash, tinchlik va totuvlik asosida mustahkamlash hamda rivojlantirishga intilib, fuqarolarning munosib hayot kechirishini, millatlararo va konfessiyalararo totuvlikni, ko‘p millatli jonajon O‘zbekistonimizning farovonligini va gullab-yashnashini ta‘minlashni maqsad qilgan holda har bir moddaning qabul qilinishida aholi vakillar mas‘uliyat bilan ishtirok etishlari kerak ekanligini tushuntirish ishlarni yanada jadallashtirish kerak ekanligini aytib o‘tmoqchimiz. Xalqimizda “Kengashli to‘y tarqamas” degan g‘oyat ibratli bir maqol bor. Ijtimoiy hayotimizning qaysi bir jihatiga e‘tibor qaratmaylik, mana shu hikmatga amal qilinishini kuzatishimiz mumkin. Qaysi bir joyda ibratli bir ish bo‘lsa, u kengashilgan tadbirning natijasi ekaniga guvoh bo‘lamiz. Bu bejiz emas, zotan biz ulug‘vor o‘tmishimizdan shunday saboq olganmiz.

Sohibqiron Temur o‘z tuzuklarida shunday ta‘lim beradi: “Davlat ishlarining to‘qqiz ulushi kengash, tadbir va mashvarat, qolgan bir ulushi esa qilich bilan bajo keltirilur... Yuz ming otliq askar qila olmagan ishni bir to‘g‘ri tadbir bilan amalga oshirish mumkin... Har kimdan so‘z olib kengash so‘rar edim. Lekin aytilgan har bir maslahatning yaxshi va yomon tomonlari haqida o‘ylab ko‘rgach, to‘g‘ri va savoblirog‘ini tanlab olardim”. Bu haqda mashhur nemis tarixchisi F. Shlosser ham shunday ma‘lumot beradi: “... sarkarda, hokim va qonunchi sifatida buyuk talant egasi edi. Yolg‘onni yomon ko‘rar, bilimga muhabbat qo‘yishdan mahrum emas edi. Uning manzilida shoirlar, olimlar, mashshoqlar va mistiklar (so‘filar) ko‘p bo‘lardi... u odil sudya, ilm-fan do‘sti, birga suhbatlashishni xush ko‘radigan, rassomlar va olimlarning homiysi edi” [3; 145]. Bu fikr to‘g‘ridan-to‘g‘ri xalqning xohish-irodasini qonunlarda ifoda etish, bayoni uning tomonidan saylangan vakillar orqali bajarilishi lozimligini bildiradi. Shuning uchun ham “Davlatning yagona manbai xalq” degan qoida barcha zamonlarda o‘z dolzarbligini saqlab kelgan. Jan Jak Russo: “Qonunga itoat etguvchi xalq uning ijodkori ham bo‘lmog‘i lozim” deydi [4; 320].

NATIJALAR VA MUHOKAMA

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev “O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi xalqimiz siyosiy-huquqiy tafakkurining yuksak namunasidir”, [5]. deb ta‘kidlagan edi. Darhaqiqat, suveren Respublikamiz Konstitutsiyasi - inson va fuqaro huquqlarining demokratik xartiyasi bo‘lib, u huquqiy va insonparvar davlatni shakllantirishning

strategik dasturi vazifasini o‘tab kelmoqda. Konstitutsiya - davlatimiz mustaqilligining huquqiy zamini, xalq xohishirodasining oliy ifodasi sifatida maydonga chiqdi. U eng taraqqiy topgan, rivojlangan davlatlarning konstitutsiyaviy tajribalariga tayanish bilan birga, tarixda sinalgan umuminsoniy, umumbashariy qadriyatlarni o‘zida mujassam etgan huquqiy hujjat.

Bugun yurtimiz haqida fikr yuritilganda “Yangi O‘zbekiston”, “Taraqqiyotning yangi bosqichiga kirib borayotgan mamlakat” kabi sharaftaxsh iboralar ishlatilyapti. Bu qo‘lga kiritayotgan ulkan muvaffaqiyatlarimizning amaliy samarasi, desak mubolag‘a bo‘lmaydi. Demak, milliy tiklanishdan milliy yuksalish sari dadil harakatdamiz. Yuksalish esa raqamli iqtisodiyotga o‘tish, ishlab chiqarishni bosqichma-bosqich modernizatsiya qilish, avtomatlashtirish, innovatsion g‘oyalar va texnologiyalar bilan boyitish, shu bilan birga o‘zligimizni, ma’naviyatimizni, milliy qadriyatlarimizni rivojlantirishni taqozo etadi. Shunday ekan, har bir yurtdoshimiz bugun mamlakatimizda barq urib turgan bebaho ne‘mat - tinchlik, totuvlik, barqarorlikning qadriga yetib, Uchinchi Renessans davri poydevoriga g‘isht qo‘yish, ya’ni yurtimiz taraqqiyotiga munosib xissa qo‘shish uchun astoydil harakat qilmog‘i lozim.

XULOSA

Xulosa o‘rnida shuni ayta olamizki, bugungi, har tamonlama rivojlanib borayotgan dunyoda, yetakchi va ilg‘or mamlakatlar qatoridan o‘z o‘rniga ega bo‘lish uchun zamon ruhi bilan hamnafas bo‘lgan, har jabhada mukammal, ijtimoiy davlat qurishga asoslangan, oddiy xalq vakillarining muammolarini yechishga qodir bo‘la oladigan qonun tizimi bo‘lmog‘i zarur. Xuddi mana shunday yuqorida ta’kidlaganlarimizni umumlashtirgan holda, bugungi zamon ruhiga mos bo‘lgan O‘zbekiston Respublikasi konstitutsiyasining yangilangan tahriri o‘zbek xalqi tomonidan referendumda tasdiqlandi. Yangilangan konstitutsiyamizda xalqimiz uchun bir qancha yengilliklar yaratildi. Inson qadr-qimmati yuqori o‘ringa ko‘tarildi. Shuningdek asrlar mobaynida sharaflil kasb hisoblanib kelgan - o‘qituvchilarning huquqlari yangilangan qomusimizda belgilab qo‘yildi. Yillar mobaynida majburiy mexnatga jalb qilingan, o‘z kasbi bo‘lmish barkamol avlodni yetishtirish qolib dalada paxta tergan o‘qituvchilarning qadr - qimmati adolatli tarzda o‘z o‘rniga qo‘yildi. Shu jumladan yangilangan qomusimizda inson ilmiy salohiyatli, o‘z aqliy mehnat mahsulini himoyalay olish huquqiga ham ega bo‘ldi. Qisqa qilib shuni ayta olamiz-ki, yangilangan konstitutsiyamiz muhtaram prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev aytganlaridek “Xalq davlat idoralariga emas, davlat idoralari xalqqa xizmat qilishi kerak” degan tamoyilga asoslangan ijtimoiy davlat qurishning asosiy kalit bo‘lib xizmat qiladi desak mubolag‘a qilmagan bo‘lamiz.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI.

1. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev 2016-yilning 14-dekabrida Oliy Majlis palatalarining qo‘shma majlisi
2. <http://www.insonhuquqlari.uz/oz/news/m9106>
3. Temur tuzuklari. Forschadan Alixon Sog‘uniy va Habibullo Karomatov tarjimasi. — Toshkent. 1991. 145 b.

4. Razzoqov A., Toshmatov Sh., O‘rmonov N. Iqtisodiy ta’limotlar tarixi. Darslik.- Toshkent.: “Iqtisod – moliya” - 2007 y. 320 b.
5. <https://saylov.uz/oz/news/2020/11/30/konstitutsiya-khalqimiz-tafakkuri-va-izhodining-mahsuli-2>
2. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. -Toshkent: O‘zbekiston, 2023. – 80. b.
4. Ta’lim to‘g‘risida. O‘zbekiston Respublikasining Qonuni. – T.: O‘zbekiston,
5. Mirziyoev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. – T.: O‘zbekiston, 2016.
6. Mirziyoev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta’minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi.–T.:O‘zbekiston, 2017.
7. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan quramiz. – T.:O‘zbekiston, 2017.